



BEMORLARNI FUNKSIONAL HOLATINI BAHOLASH

Asaka Abu Ali ibn Sino nomidagi Jamoat salomatligi texnikumi

Hamshiralik ishi kafedrası mudiri

Ismoilova Sevara Ne'matullayevna

Annotatsiya: Bemorlarni funksional holatini baholash zamonaviy tibbiyotda g'oyat muhim ahamiyat kasb etadi. Bemorning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy faoliyatini to'g'ri baholash va aniqlash, optimal davolash, parvarish va reabilitatsiya rejalarini tuzishda muhim rol o'ynaydi. Funksional holat deganda insonning o'z-o'ziga qarash, kundalik ehtiyojlarini mustaqil bajarish, jismoniy faollik, harakatlanish imkoniyatlari, ruhiy-emotsional holati va ijtimoiy faoliyati tushuniladi. Xususan, hamshiralik amaliyotida bemorlarning funksional holatini baholash doimiy nazorat va parvarish jarayonlari bilan bevosita bog'liq. Bu orqali bemorlarni tashxislash, davolash va mehnatga layoqatini baholash mumkin bo'ladi. Birinchi navbatda, bemorning funksional holati haqida umumiy tushuncha berish lozim.

Kalit so'zlar: funksional holat, baholash, bemor, kundalik faoliyat, mustaqillik, reabilitatsiya, jismoniy harakat, psixologik ahvol, parvarish, ijtimoiy faoliyat.

Har qanday tibbiy yordam yoki parvarishdan avval bemor to'liq baholanadi, ya'ni uning fiziologik holati, hayot faoliyatining asosiy ko'rsatkichlari, harakatlana olish qobiliyati, kundalik hayotdagi ehtiyojlarini qanday bajarayotgani, psixik-ruhiy ahvoli va ijtimoiy faoliyati aniqlanadi. Ana shu ko'rsatkichlar asosida bemorning funksional salohiyati va cheklovlari aniqlanadi. Masalan, yurak-qon tomir, nafas, asab tizimi, muskullar va boshqalar baholanadi. Agarda funksional cheklovlar aniqlansa, ular sababiga qarab parvarish, reabilitatsiya va davolash tartibi belgilanadi. Baholashning asosiy bosqichlari va usullari mavjud. Avvalo, funksional



holatning aniqligi uchun zamonaviy baholash mezonlari mavjud. Dunyo amaliyotida har xil sinovlar, shkalalar va so‘rovnomalardan keng foydalaniladi. Masalan, Bartel indeksi kundalik ehtiyojlarni mustaqil bajarish darajasini o‘lchashda, Karnofskiy shkalasi esa umumiy ahvol va mehnatga layoqatni baholashda qo‘llaniladi. Bunday shkalalar yordamida bemorning harakatlanish, o‘zini parvarish qilish, yuvinish, kiyinib-yechinishi, ovqatlanishi, hojatxona xizmatidan foydalana olish, yurish va boshqa ko‘nikmalari tahlil qilinadi. Bundan tashqari, nogironlik va reabilitatsiya sohasida FIM (Functional Independence Measure – Funktsional mustaqillik ko‘rsatkichi), ADL (Activity of Daily Living – Kundalik hayot faoliyati) kabi xalqaro ko‘rsatkichlar ham mavjud [1].

Jismoniy baholash bemorning harakatlanish imkoniyatini, miyasa, muskullar holatini, tana massasi va tanadagi o‘zgarishlarni aniqlashga qaratilgan. Harakat va mushak kuchi, muvozanat, yurishning barqarorligi, bo‘yin, qo‘l va oyoqlarning harakatchanligiga alohida e‘tibor qaratiladi. Shu tariqa, bemorning bir o‘rnidan turish, yo‘lakdan o‘tish, zinapoyaga chiqish, to‘shakdan kutilgandek turish qobiliyati har tomonlama baholanadi. Zarurat tug‘ilganda mutaxassis fizioterapevt yoki rehabilitolog xulosasi olinadi va harakat cheklovlarini oldini olish, muskullar atrofiyasini bartaraf qilish uchun mashqlar tayinlanadi. Jismoniy holat baholashida asbob-uskunalar, maxsus testlardan foydalaniladi. Masalan, egiluvchanlik, kuch-quvvat va chidamlilik testlari, paypaslash va muvozanat sinovlari, tana massasini o‘lchash va boshqalar. Psixologik va ruhiy-emotsional holat ham funksional holat bahosining ajralmas qismidir. Bunda bemorning kayfiyati, o‘zi va atrof-muhitga munosabati, depressiya va apatiya belgilari, motivatsiyasi, uyqu sifati, yangi axborotni qabul qilish darajasi aniqlanadi. Aytish joizki, uzoq davom etadigan kasalliklar yoki harakatchanlik cheklovlari bemorlarda tushkunlik, tashvish, xavotir, psixologik muammolarni vujudga keltiradi. Shu bois, hamshira yoki faoliyat yurituvchi mutaxassis bemorning hissiy ehtiyojlariga ham e‘tibor qaratishi, o‘z vaqtida ruhiy yordam ko‘rsatishi, kerakli mutaxassislarni (psixolog, psixoterapevt



va boshqalar) jalb qilishi lozim. Zamonaviy tibbiyotda masofaviy psixologik maslahat, muammolarni aniqlash uchun test va so'rovnomalar, kayfiyatni nazorat qilish kartalari ham keng qo'llaniladi. Bemorning ijtimoiy faoliyati va jamiyatga integratsiyasi ham baholashda ahamiyatlidir. Bu, asosan, bemorning do'stlari, oila a'zolari, qo'ni-qo'shnilar bilan aloqalari, ijtimoiy faolligi, ish joyiga qayta integratsiyani o'z ichiga oladi. Ayrim hollarda, kasallik yoki harakatchanlik cheklanishi tufayli bemor uyda yakkalashib qoladi, ijtimoiy munosabatlari buziladi. Bunday vaziyatlarda hamshiralik parvarishi nafaqat tibbiy, balki psixososial yordam, ijtimoiy muassasalar bilan hamkorlikda reabilitatsion dasturlarni olib borishni o'z ichiga oladi [2].

Bemorning funksional holati muntazam ravishda baholab boriladi. Chunki, davolash, jarrohlik, reabilitatsiya va boshqa muolajalar natijasida bemor holatida o'zgarishlar yuz beradi. Tibbiy kuzatuv natijalari asosida bemorga individual yordam rejasi tuziladi. Agar bemorning holati yaxshilansa, bosqichma-bosqich murakkab yuklamalarga o'tish, mustaqillikni oshirish maqsadida mashqlar va mustaqil harakatlarni ko'paytirish tavsiya etiladi. Aksincha, bemorning ahvoli yomonlashsa, tegishli choralar ko'riladi, yordam va parvarish ko'lami kengaytiriladi. Baholash davomida yetarli va to'liq axborot olish uchun hamshira bemorning o'zi va uning yaqin qarindoshlari bilan suhbat, so'rovnoma va kuzatishdan foydalanadi. Muayyan testlar natijalari va Mustaqillik darajasi to'g'risidagi yozuvlar tibbiy hujjatlarga yo'l-yo'riq sifatida yozib boriladi. Har bir parvarish qiluvchi hamshira bemorning holatini tahlil qilib, optimal parvarish bosqichini belgilaydi va davomiy tarzda nazorat qiladi. Maxsus ovqatlanish, gigiyena, harakat, ruhiy qo'llab-quvvatlash va boshqa parvarish tadbirlari individual tarzda belgilanadi. Bemorlar soni va muammolari ortib borayotgani uchun zamonaviy tibbiyot va hamshiralik ishi vazifasi yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bemorning kundalik ehtiyojlari va to'la sog'ayishi uchun funksional holatlarning chuqur va to'g'ri baholanishi, harakat cheklovlari, nogironlik sabablari,



ruhiy salomatligi, ijtimoiy integratsiyasi, mustaqillik darajasi, individual ehtiyojlari va oilaviy muammolari aniqlanishi kerak. Zamonaviy dasturlar, mobil ilovalar va texnologiyalar yordamida masofaviy monitoring, test va so‘rovnomalar, natijalarni raqamli bazalarda saqlash imkoniyatlari vujudga keldi [3].

Shuningdek, baholashda ko‘p tarmoqli mutaxassislardan iborat jamoa – shifokorlar, hamshiralar, fizioterapevtlar, psixologlar, logoped va ijtimoiy xodimlarning hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi. Ularning har biri bemorning funksional holatini alohida baholaydi va umumiy xulosalarni birlashtirib, keng qamrovli yordam dasturini tuzishda qatnashadi. Maqsad – bemorni maksimal mustaqil, faol va to‘laqonli hayotga qaytarish, uning salomatligini tiklash va ijtimoiy moslashuviga erishishdan iborat. Funksional holatni baholash natijalariga ko‘ra, bemorga individual yordam dasturi tuziladi. Bu parvarish, ovqatlanish, gigiyena, harakat, ruhiy va ijtimoiy yordam, fizioterapiya, reabilitatsiya, ijtimoiy faoliyat, sog‘lomlashtiruvchi mashg‘ulotlarni o‘z ichiga oladi. Har bir yordam bosqichi bemorning imkoniyatlari, yosh, asosiy kasallik, hamroh kasalliklar, ruhiy ahvol va psixologik ehtiyojlaridan kelib chiqib belgilanadi [4].

Baholash natijasida aniqlangan muammoli sohalar so‘rovnomalar, test natijalari, hamshiralar va shifokorlar kuzatuvlari, kerakli laborator va instrumental tekshiruv ma’lumotlari asosida yakuniy xulosada aks ettiriladi. Bunda bemor va uning oilasiga to‘liq tushuntirish, maslahat va tavsiyalar beriladi. Tarbiyaviy, sog‘lom turmush tarziga oid tavsiyalar, gigiyenaga amal qilish, jismoniy faollik va to‘g‘ri ovqatlanishga oid maslahatlar asoslanadi. Funksional baholash jarayoniga bemorning o‘zi ham faol jalb qilinadi. Bu, avvalo, uning o‘z holatini nazorat qilish, o‘z-o‘ziga yordam va mustaqil harakat qilish motivatsiyasini oshiradi. Zamonaviy usullarda masalan, funksional kundaliklar yuritish, sog‘lig‘ini o‘zi baholash jadvali, ruhiy holatini yozib borish, mobil ilova yoki platformada qayd etish kabilardan foydalaniladi. Hamshira o‘z kuzatuv natijalari asosida har kuni yoki haftasiga qayta



baholab boradi va holat o'zgarishiga qarab mehmonxona rejimini yoki yordam ko'lamini o'zgartiradi [5].

Bemorlarni funksional holatini doimiy va tizimli baholash, zamonaviy mezon va shkalalari asosida o'tkazish natijasida quyidagi natijalarga erishish mumkin:

- Davolash samaradorligini oshirish va mehnatga layoqatni tiklash
- Parvarish va parvarish tadbirlarini individual tarzda tashkil qilish
- Reabilitatsiya dasturlari va yordam ko'lamini to'g'ri aniqlash
- Bemorlarni oilasi va o'ziga to'liq axborot berish, psixologik tayyorlash
- Bemorda mustaqil hayot ko'nikmalarini shakllantirish, motivatsiyani yuqori darajada saqlash
- Sog'lom hayot va ijtimoiy faol hayotga qaytarish

Bundan tashqari, davolanish jarayonlari, kasallik va asoratlar oldini olish, nogironlik holatlarini qisqartirish, qayta reabilitatsiya imkoniyatlarini kengaytirishda ham bemorlarning funksional holatini baholash muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy tibbiyot va hamshiralik ishidagi muhim tendensiyalardan biri — har bir bemor holatiga individual yondashuv, sifatli xizmat va mustaqillikka yo'naltirilgan parvarish bo'lib, bu fikrlar aynan funksional holatni baholash jarayonida o'z ifodasini topadi. Har bir bemorga doimiy e'tibor, to'liq va ob'ektiv kuzatish, zamonaviy baholash vositalari va ko'zda tutilgan tibbiy-ijtimoiy choralar samarali natijalarga olib kelishi isbotlangan.

Xulosa:

Yakunda aytish mumkinki, bemorlarning funksional holatini tizimli baholash sog'liqni saqlash va tibbiy xizmat ko'rsatish sohasidagi barcha ishtirokchilar uchun muhim vazifa hisoblanadi. Bu orqali bemorning imkoniyatlari, ehtiyojlari, kasallikdan so'ng orkaga qolayotgan cheklovlar aniq tahlil qilinadi va o'z-e'tiboriga olish lozim bo'lgan barcha sohalarga individual yondashuv ta'minlanadi. Shuning uchun barcha muassasalarda, har bir hamshira va parvarishchi, shifokor va ijtimoiy xodim funksional baholash va individual tibbiy-ijtimoiy yordam ko'rsatish



ko'nikmalarini chuqur o'zlashtirishi, amaliyotga joriy etishi tibbiyot sohasida ustuvor yo'nalishlardan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alipo'latova, N. (2019). "Bemorlarning funksional imkoniyatlarini aniqlashda zamonaviy yondashuvlar". Sog'liqni Saqlash, 4(2), 55-63.
2. Bahromova, G. M. (2020). "Tibbiy amaliyotda bemorlarning kundalik faoliyatini baholash mezonlari". Zamonaviy Tibbiyot, 8(3), 112-119.
3. Ergasheva, M. T. (2018). "Stasionar bemorlarda reabilitatsiya va funksional baholashning ahamiyati". Respublika Tibbiyot Jurnali, 2(5), 98-104.
4. G'ofurova, S. (2021). "Jismoniy imkoniyatlar cheklangan bemorlarni kompleks baholash usullari". Tibbiyot Innovatsiyalari, 9(4), 37-43.
5. Jabborova, Z. K. (2022). "Reabilitatsiya jarayonida bemorlarning funksional holatini monitoring qilish". MedTexnika, 6(2), 67-74.
6. Karimov, U. (2017). "Funksional holatni baholashda xalqaro standartlar". Ilm va Hayot, 1(7), 73-80.
7. Nazarova, Sh. (2020). "Bemorlarni parvarish qilishda funksional baholashning roli". O'zbekiston Sog'lig'i, 14(2), 52-59.